

INTERGEMEENTELIJKE DIENST ARCHEOLOGIE
BRUGGE & OMMELAND

Komvest 45
8000 Brugge
T +32 [0]50 44 50 44
F +32 [0]50 61 63 67
E info@raakvlak.be
[www raakvlak.be](http://www.raakvlak.be)

Brugge, Sint-Salvatorskathedraal

Dossiernr. 2010/067
onderzoek t.h.v. het koorgestoelte

Elisabeth Van Besien

Situering van het project

Het historisch koorgestoelte uit 1430 van de Sint-Salvatorskathedraal van Brugge, moet behandeld worden tegen aantasting door o.a. klopper. Hiervoor diende het koorgestoelte tijdelijk verplaatst te worden. Van de gelegenheid zou gebruik gemaakt worden om onder het koorgestoelte alle afval en stof te verwijderen (voedingsbodem voor allerlei schimmels en ongedierte).

Bij de voorbereiding van de behandeling van het historisch koorgestoelte, hadden de architecten (architectenbureau LMS Vermeersch) vastgesteld dat de huidige kerkvloer niet doorliep onder het koorgestoelte. Het gestoelte leek gewoon op een vloer uit aangestampte aarde te staan.

Ter hoogte van het historisch koorgestoelte zal alle afval en stof verwijderd worden, daarna zal een tiental cm aarde uitgegraven worden ter voorbereiding van de aanleg van een nieuwe vloer. Bij het uitgraven kunnen eventueel archeologische sporen (zoals historische begravingen) aangesneden worden. Slechts als de aangetroffen sporen de aanleg van de vloer en de terugplaatsing van het koorgestoelte bemoeilijken, zullen de sporen ook opgegraven worden. Dit zal besproken worden met de architecten die instaan voor de behandeling van het koorgestoelte en de plaatsing van de vloer maar behoud *in situ* staat voorop.

1 Het koor van de Sint-Salvatorskathedraal in Brugge

Historische achtergrond

Reeds voor 1086 had Sint-Salvators, toen nog een houten gebouw, het statuut van parochiekerk. In de 12de eeuw kwam een driebeukige Romaanse kerk met geveltoren tot stand. Rond 1275 werd een nieuwe driebeukige kruiskerk gebouwd in Schelde-Gotische stijl. Het onderste gedeelte van de Romaanse veldstenen toren bleef bewaard. Na een brand in 1358 werd de kruiskerk herbouwd onder invloed van de Franse gotiek. Het historisch koorgestoelte dateert uit 1430.

Het architectenbureau LMS Vermeersch leverde volgende gegevens aan over de vloer onder het koorgestoelte: Aanvankelijk zou het koorgestoelte rechtstreeks op de vloer hebben gerust. Rond 1841 – 1843 wordt de oude kerkvloer in verweerde Basècles vernieuwd. Plaatselijk zijn onder het gestoelte nog enkele oude tegels zichtbaar¹ (bij de twee meest westelijke vakken van het noordelijk koorgestoelte). Vermoedelijk in de jaren 1930, werd de vloer uitgedrukt en het niveau eronder met ongeveer dertig cm verlaagd. Het gestoelte zelf werd toen geplaatst op ter plaatse opgetrokken, zeer slordig gemetselde pijlertjes in baksteen en mortel. Deze ingreep

¹ Het is niet duidelijk naar welke tegels hier wordt verwezen. Werden deze na het verplaatsen van het koorgestoelte verwijderd?

wordt geïnterpreteerd als een poging om de aantasting door eikenzwam van het gestoelte tegen te gaan.²

Onderzoeksresultaten

Bij aanvang van de werken waren beide delen van het koorgestoelte reeds verplaatst. Waar eens het koorgestoelte had gestaan, waren nu twee sleuven zichtbaar. De huidige kerkvloer liep niet door, in plaats hiervan was een dikke laag stof, vuil en bouwpuin zichtbaar geworden.

2 Terreinopname van koor noord bij aanvang van de werken

Koor noord (links)

Op zo'n 20 cm onder het huidige vloerniveau zijn de restanten van een oudere vloer uitgevoerd in hergebruikte bakstenen (12.5x27x5) aangetroffen. Op bepaalde plaatsen is de oude bakstenen vloer nog goed bewaard en overdekt met een kalklaag.

Bovenop deze vloer bevond zich nog een aantal van de vermoedelijk in 1930 geplaatste steunen van het koorgestoelte. In het oostelijke deel werd een houten blok teruggevonden (zie fig. 3). Aan de noordelijke rand van de sleuf, tegen de muur tussen het koor en de kooromgang, werden gemetselde pijlertjes teruggevonden. De opbouw, nu eens met kleine bakstenen dan eens met hergebruikte moefen, en positionering van de pijlertjes vertoont weinig systematiek.

3 Houten steunblok bovenop vloer in baksteen

² Behandelingsrapport houten meubilair, Sint-Salvator, Brugge, 30-31.

De zuidelijke rand van de sleuf wordt bijna volledig afgeboord door een rij bakstenen (strek aan strek geplaatst) bovenop de bakstenen vloer (fig. 4). Hier bovenop is, nog net zichtbaar, opnieuw een laag bakstenen gelegd en dan volgt de huidige kerkvloer.

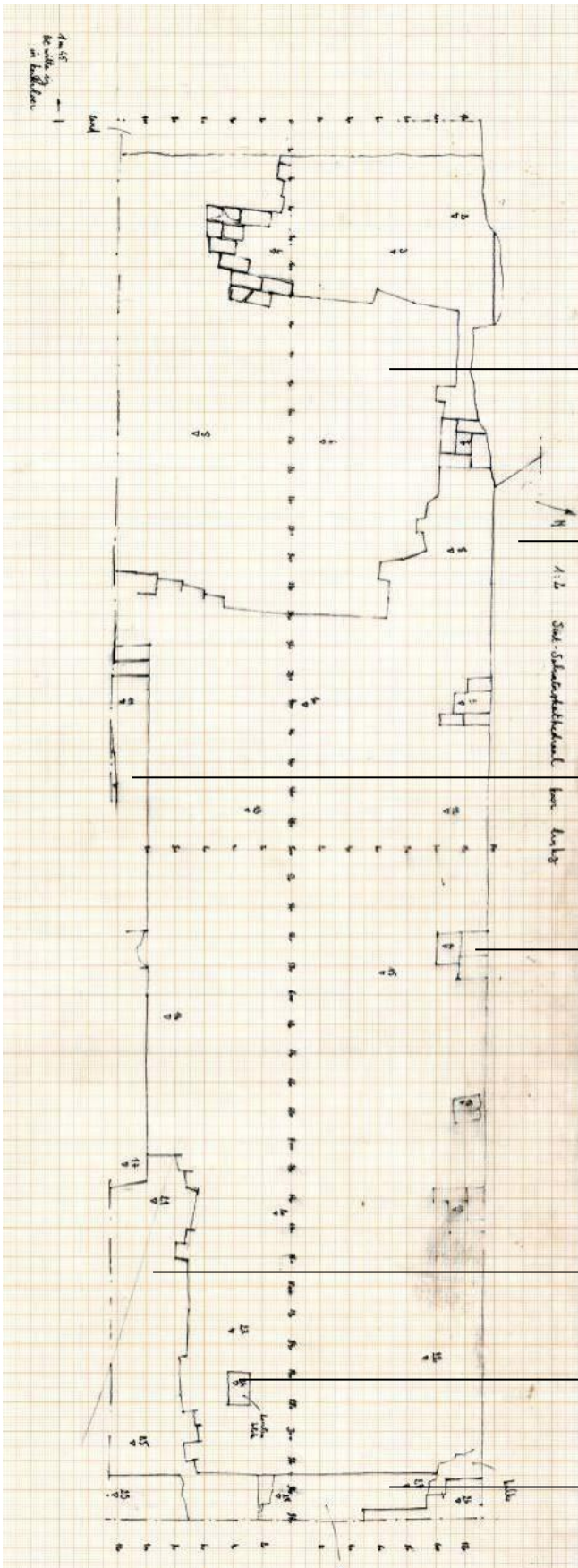

4 Rij van naast elkaar geplaatste bakstenen bovenop de vloer (zicht vanuit het oosten – zicht vanuit het westen – zicht vanuit het noorden)

De huidige kerkvloer ontbreekt enkel onder het koorgestoelte. Op de oostelijke overgang bevinden zich, deels onder de huidige kerkvloer – deels zichtbaar in de sleuf, een aantal natuurstenen dorpels (fig. 5). Het was niet mogelijk om te bepalen welk type vloer er voorbij deze dorpels lag. Op fig. 3 is duidelijk te zien dat noch de bakstenen vloer, noch de natuurstenen dorpel over de volledige breedte van de sleuf bewaard is gebleven. Vooral in het westelijke deel van de sleuf ontbreekt er een groot deel van de bakstenen vloer. De leemte is opgevuld met afval, stof, zand en klein puin. Aangezien de gewenste diepte op dit niveau al bereikt was, is er niet dieper gegraven.

5 Natuurstenen dorpel.

bakstenen vloer ontbreekt

wand tussen koor en kooromgang

rij bakstenen

pijlertje

bakstenen vloer ontbreekt

houten blok

natuurstenen dorpel

6 Sleuf koor noord (links)

Koor zuid (rechts)

De situatie in het zuidelijke deel van het koor is vrij gelijkaardig. Opnieuw werd op zo'n twintig cm onder het niveau van de huidige kerkvloer een bakstenen vloer aangetroffen. Aan het oostelijke uiteinde van de sleuf was opnieuw over de volledige breedte van sleuf een natuurstenen dorpel bewaard gebleven. Op de dorpel was nog de aanzet van twee bijkomende lagen baksteen aanwezig. Aan de meest zuidelijke kant sloot de bovenste laag bakstenen (30x15x7,5) aan op het huidige vloerniveau. Voorbij de dorpel was geen vloer meer aanwezig maar enkel losse grond.

7 Bakstenen vloer met natuurstenen dorpel (noordelijke kant – zuidelijke kant van de sleuf: het niveau van de bakstenen sluit aan op het huidige vloerniveau).

Tegen de beide sleufranden was de tweede laag bakstenen bovenop de vloer nog volledig intact. Aan de noordelijke kant waren de bakstenen strek tegen strek geplaatst. Plaatselijk was ook nog een derde laag bewaard gebleven. Aan de zuidelijke kant lag een dubbele rij bakstenen kop aan kop.

In het westelijke deel van de sleuf is de vloer grotendeels uitgebroken ten tijde van de aanleg voor een stookkanaal van de verwarmingsinstallatie. Ook een deel van de muur tussen het koor en de kooromgang werd toen uitgebroken en hersteld met nieuw metselwerk.

8 Uitbraak voor de aanleg van het stookkanaal en recente herstelling van de tussenmuur.

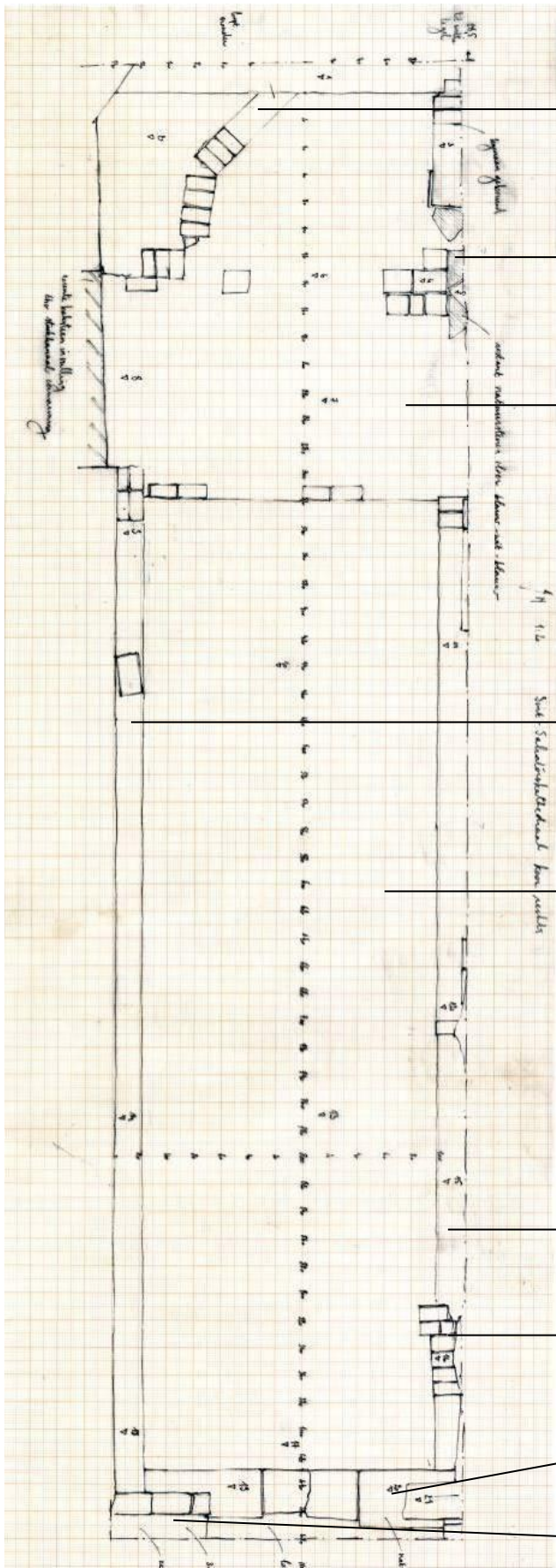
Bovenop het stookkanaal was geen vloer meer aangelegd, de aanlegput was opgevuld met aarde, bouwpuin en zavel. Aan de zuidelijke kant van de put was de bakstenen vloer afgeboord met een rij bakstenen, zie fig. 9. Tussen het puin werd nog een restant van een andere, oude natuurstenen kerkvloer aangetroffen. Er was slechts een klein stuk zichtbaar maar deze vloer is

duidelijk opgebouwd uit blauwe en witte tegels³. Aansluitend op dit fragment was nog een stukje vloer uit hergebruikte moefen bewaard gebleven. Het geheel bevond zich op dezelfde diepte als de bakstenen vloer maar tussen beide vloeren was geen verbinding bewaard gebleven. Het is dus niet mogelijk om uitspraken te doen over de chronologische volgorde van deze twee vloeren. Beide vloeren waren in een los zandbed aangelegd.

9 Fragment van een natuurstenen kerkvloer uit blauwe en witte tegels met aansluitend een aantal moefen

³ Vloer in verweerde Basècles natuursteen die in 1841 1843 werd vernieuwd?

'afboording' van de aanlegput van het stookkanaal

Fragment van de kerkvloer uit blauwe en witte tegels met aansluitend een aantal moefen

uitgebroken voor aanleg stookkanaal, bakstenen vloer ontbreekt

rand in bakstenen

bakstenen vloer

rand in bakstenen

3de laag bakstenen

natuurstenen dorpel met erbovenop opnieuw bakstenen

zelfde niveau als huidige kerkvloer

10 Sleuf koor zuid (rechts)

Vondsten

Alle grond die zich bovenop de bakstenen vloer bevond, is manueel gezeefd. Hierbij zijn heel wat vondsten gedaan vooral munten (ca. 60 stuks). Bij een eerste vlug nazicht van dit materiaal zijn toch al enkele uitzonderlijke munten opgevallen. De munten dateren uit de Bourgondische periode tot heel recent.

De volledige verwerking moet echter nog uitgevoerd worden, een volledig verslag volgt.

Besluit

Tijdens het onderzoek zijn geen archeologisch sporen zoals historische begravingen aangetroffen. Onder een pakket vuil van zo'n 20 cm zijn de restanten van een oudere vloer uitgevoerd in hergebruikte bakstenen (12.5x27x5) teruggevonden. Op bepaalde plaatsen was de vloer niet meer intact. Naar het oosten toe was de vloer afgeboord door een natuurstenen dorpel. Mogelijks is ook nog een restant van een oudere kerkvloer opgebouwd in blauwe en witte tegels aangetroffen. Misschien zijn beide vloeren gelijktijdig. De vloer opgebouwd uit blauwe en witte tegels was zichtbaar; de bakstenen vloer bevond zich onder het koorgestoelte en kon dus met goedkopere materialen aangelegd worden.

Het teruggevonden vloerniveau zal hergebruikt worden om een nieuwe ondergrond voor het koorgestoelte op te bouwen.